અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઇ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

==========

ગુજરાત હાઇકોર્ટ, અમદાવાદ ખાતે

ક્રિમિનલ અપીલ નં. ૩૧૪/૨૦૦૧

મંજૂરી અને સહી માટે:

માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી કે.જે.ઠાકર

==========

૧	શું સ્થાનિક સમાચારપત્રોના પત્રકારોને ચુકાદો જોવાની મંજૂરી આપી શકાય?	
૨	રિપોર્ટરને મોકલવામાં આવે કે નહીં?	
૩	શું માનનીય ન્યાયમૂર્તિઓ ચુકાદાની અંતિમ નકલ જોવા માગે છે?	
૪	શું આ કેસમાં ભારતના બંધારણ અથવા તે હેઠળ કરવામાં આવેલા કોઇ હુકમના અર્થઘટન અંગેનો કાયદાનો કોઇ મહત્વનો પ્રશ્ન સમાવિષ્ટ છે?	

==========

અરુણકુમાર માનસિંગ પટેલ....અપીલકર્તા(ઓ)

વિરુદ્ધ

ગુજરાત રાજ્ય....સામાવાળા(ઓ)/પ્રતિવાદી(ઓ)

==========

ઉપસ્થિતિ:

શ્રી ઉમેશ ત્રિવેદી, શ્રી ભાવેશ પી ત્રિવેદી, શ્રી આરઆર ત્રિવેદી,
અપીલકર્તા(ઓ) નં. ૧ તરફે વકીલ
સુશ્રી એમડી મહેતા, સામાવાળા(ઓ)/પ્રતિવાદી(ઓ) નં. ૧ તરફે એડિશનલ પબ્લિક પ્રોસિક્યુટર

==========

કોરમ: **માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી કે.જે.ઠાકર**

તારીખ : ૩૦/૦૩/૨૦૧૫

મૌખિક ચુકાદો

૧. આ મૂળ આરોપી દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલ અપીલ છે, જેમાં વિદ્વાન સ્પેશિયલ જજ, વલસાડ (સંક્ષિપ્તમાં, 'ટ્રાયલ કોર્ટ') દ્વારા સ્પેશિયલ એસીબી કેસ નં. ૭/૧૯૯૧ માં તારીખ : ૨૭.૦૩.૨૦૦૧ ના રોજ પસાર કરવામાં આવેલ ચુકાદા અને હુકમને પડકારવામાં આવેલ છે, જેના દ્વારા વિદ્વાન ટ્રાયલ જજે આરોપીને નીચે મુજબ દોષિત ઠેરવી સજા ફટકારેલ છે;

(૧) પ્રિવેન્શન ઓફ કરપ્શન એક્ટ, ૧૯૮૮ (સંક્ષિપ્તમાં, 'ધી એક્ટ') ની કલમ ૭ હેઠળના ગુના માટે, છ મહિનાની સખત કેદ અને રૂ. ૫,૦૦૦/– નો દંડ અને કસૂર થયે વધુ એક મહિનાની સાદી કેદ ભોગવવી;

(૨) સદર એક્ટની કલમ ૧૩(૧)(ડી) સાથે વાંચતા કલમ ૧૩(૨) હેઠળના ગુના માટે, ત્રણ વર્ષની સખત કેદ અને રૂ. ૫,૦૦૦/– નો દંડ અને કસૂર થયે વધુ એક વર્ષની સાદી કેદ ભોગવવી;

૨. ટ્રાયલ કોર્ટ સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવેલ ફરિયાદપક્ષના કેસની ટૂંકી હકીકતો એવી છે કે મૂળ ફરિયાદી–ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧, કે જેઓ ગામ : એરૂ, તાલુકો : જલાલપોર ની સીમમાં ખેતીની જમીન ધરાવે છે, તેઓ સદરહુ જમીનની માપણી કરાવવા માંગતા હતા, અને તેથી, તેઓ આરોપી–અપીલકર્તા કે જેઓ તે સંબંધિત સમયે ડિસ્ટ્રિક્ટ ઇન્સ્પેક્ટર, લેન્ડ રેકોર્ડ્સ, જલાલપોર તરીકે ફરજ બજાવતા હતા, તેમનો સંપર્ક કર્યો હતો. ફરિયાદમાં જણાવવામાં આવેલ છે કે જમીનની માપણી શરૂઆતમાં તારીખ ૨૨.૦૪.૧૯૯૦ અને ૧૦.૦૫.૧૯૯૦ ના રોજ નિયત કરવામાં આવી હતી, પરંતુ આપેલ તારીખોએ કોઈ માપણી કરવા ન આવતાં સદરહુ જમીનની માપણી થઈ શકી ન હતી. જોકે, ત્યારબાદ તારીખ ૧૭.૦૫.૧૯૯૦ ના રોજ તેની માપણી કરવામાં આવી હતી. જમીનની માપણી થયા પછી, ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧ ને નકશો આપવાનો હતો. એવો આક્ષેપ છે કે આરોપી દ્વારા ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧ ને જણાવવામાં આવ્યું હતું કે તેમને સમય જતાં ટપાલ મારફતે નકશો પૂરો પાડવામાં આવશે. પૂરતો સમય વીતી ગયા

પછી પણ ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧ ને નકશો ન મળતાં, તેઓ આરોપી પાસે ગયા હતા, જે દરમિયાન આરોપીએ કથિત રીતે રૂ. ૧૦૦/– ની માંગણી કરી હતી. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧ આરોપીને લાંચ આપવા માંગતા ન હોવાથી, તેઓએ એસીબી અધિકારીઓનો સંપર્ક કર્યો હતો અને છટકું ગોઠવવામાં આવ્યું હતું, જેમાં આરોપી પકડાઈ ગયા હતા. તપાસ પૂર્ણ થતાં આરોપી વિરુદ્ધ ચાર્જશીટ દાખલ કરવામાં આવી હતી. ટ્રાયલ વખતે આરોપીએ ગુનાની ના પાડી હતી, અને તેથી, ટ્રાયલ ચલાવવામાં આવી હતી.

૩. આરોપીનો ગુનો સાબિત કરવા માટે, ફરિયાદપક્ષે નીચે મુજબના સાક્ષીઓને તપાસ્યા હતા;

ફરિયાદી સાક્ષી નંબર	સાક્ષીનું નામ	આંક નં.
૧	રામભાઈ ગોવિંદજી લાડ	૧૭
૨	સુરેશચંદ્ર નવલભાઈ પટેલ	૩૬
૩	મહેન્દ્ર ઘેલાભાઈ પટેલ	૪૧
૪	મુકેશભાઈ ચીમનલાલ શાહ	૪૨
૫	રામતુભાઈ લક્ષ્મુભાઈ ગાવિત	૪૯
૬	અમરસિંહ મોહનલાલ યાદવ	૫૧

૪. મૌખિક પુરાવાઓ ઉપરાંત, ફરિયાદપક્ષે તેના કેસના સમર્થનમાં નીચે મુજબના દસ્તાવેજી પુરાવાઓ પણ રજૂ કર્યા હતા;

ક્રમ નં.	દસ્તાવેજોની વિગત	આંક નં.
૧	એફઆઈઆર	૧૮
૨	અગાઉની ફરિયાદના સંદર્ભમાં ફરિયાદીનું વધારાનું નિવેદન	૧૯
૩	પંચનામું	૩૭
૪	સીઝર મેમોની ઓફિસ નકલ	૩૮
૫	ફરિયાદીની જમીનના ફોર્મ નં. ૪ ની નકલ	૨૩
૬	મંજૂરી (સેન્ક્શન)	૪૩

૫. ટ્રાયલના અંતે, સીઆર.પી.સી. ની કલમ ૩૧૩ હેઠળ આરોપીનું વધુ નિવેદન નોંધવામાં આવ્યું હતું, અને ત્યારબાદ, ટ્રાયલ કોર્ટે ઉપર જણાવ્યા મુજબ વાદગ્રસ્ત ચુકાદો અને હુકમ પસાર કર્યો હતો. તેથી, હાલની અપીલ.

૬. આરોપી તરફે વિદ્વાન વકીલ શ્રી ત્રિવેદીએ રજૂઆત કરી હતી કે ટ્રાયલ કોર્ટે રેકોર્ડ પરની સામગ્રીનું યોગ્ય પરિપ્રેક્ષ્યમાં મૂલ્યાંકન કરવામાં નિષ્ફળ રહીને આરોપીને દોષિત ઠેરવવામાં ગંભીર ભૂલ કરી છે. તેઓએ રજૂઆત કરી હતી કે ટ્રાયલ કોર્ટે એ બાબત ધ્યાને લેવી જોઈતી હતી કે આરોપી તરફથી કોઈ માંગણી કરવામાં આવી ન હતી. તેઓએ વધુમાં રજૂઆત કરી હતી કે ટ્રાયલ કોર્ટે એ હકીકત ધ્યાને લેવી જોઈતી હતી કે આરોપીએ નકશો આપવાનો ન હતો, પરંતુ જરૂરી ફી ભર્યેથી ડિસ્ટ્રિક્ટ ઇન્સ્પેક્ટરની કચેરી દ્વારા તે નકશો આપવાનો હતો.

જોકે એવો આક્ષેપ છે કે આરોપીએ નકશો આપવા માટે લાંચની માંગણી કરી હતી, છતાં તપાસ કરનાર એજન્સી દ્વારા નકશો જપ્ત કરવામાં આવ્યો ન હતો, અને તેથી, તેઓએ અરજ કરી હતી કે અપીલ મંજૂર કરવામાં આવે.

૭. બીજી તરફ, સામાવાળા–રાજ્ય તરફે વિદ્વાન એપીપી સુશ્રી મહેતાએ અપીલનો વિરોધ કર્યો હતો અને રજૂઆત કરી હતી કે ટ્રાયલ કોર્ટે રેકોર્ડ પરની સમગ્ર સામગ્રીનું અવલોકન કર્યા પછી આરોપીને દોષિત ઠેરવ્યા છે, અને તેથી, આ કોર્ટ દ્વારા કોઈ હસ્તક્ષેપ કરવાની જરૂર નથી અને અપીલ રદ કરવામાં આવે.

૮. મૂળ આરોપી તરફે વિદ્વાન વકીલ તેમજ સામાવાળા–રાજ્ય તરફે વિદ્વાન એપીપીને સાંભળ્યા અને તેઓની સહાયથી રેકોર્ડ પરની સામગ્રીનું અવલોકન કર્યું.

૯. આરોપીએ મૂળ ફરિયાદી પાસેથી લાંચની માંગણી કરી હતી અને સ્વીકારી હતી તેવો પોતાનો કેસ સાબિત કરવા માટે, ફરિયાદપક્ષે મૂળ ફરિયાદીને ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧ તરીકે તપાસ્યા હતા. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧ એ પોતાની જુબાની (આંક–૧૭) માં જણાવ્યું હતું કે તેઓ પોતાની જમીનની

માપણી કરાવવા માંગતા હોવાથી, તેઓએ ચલણ મારફતે જરૂરી ફી ભર્યા પછી તે અંગેની અરજી કરી હતી. તેઓએ જણાવ્યું હતું કે તારીખ ૧૭.૦૫.૧૯૯૦ ના રોજ આરોપી તેમની જમીન માપવા આવ્યા હતા અને તેમને કહ્યું હતું કે એક કે બે દિવસમાં નકશો પહોંચાડી દેવામાં આવશે. જોકે, તેમને નકશો ન મળતાં, ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧ ઘણી વખત આરોપી પાસે ગયા હતા અને આવા જ એક પ્રસંગે, આરોપીએ ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧ ને નકશો મેળવવા માટે રૂ. ૧૦૦/– આપવા જણાવ્યું હતું. તેનાથી કંટાળીને, ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧ ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૬ પાસે ગયા હતા, જેમણે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧ ને બીજા દિવસે રૂ. ૧૦૦/– સાથે આવવા કહ્યું હતું. જ્યારે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧ જરૂરી રકમ સાથે એસીબી કચેરીએ ગયા, ત્યારે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૬ એ રૂ. ૧૦૦/– ની ચલણી નોટ પર પાવડર લગાવ્યો અને ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧ ને તે નોટ શર્ટના ઉપરના ખિસ્સામાં મૂકવા કહ્યું અને તે સમયે એક પંચ અને અન્ય બે વ્યક્તિઓ હાજર હતા. ઉપરોક્ત વ્યક્તિઓની હાજરીમાં કંઈક લખાણ કરવામાં આવ્યું હતું અને તેના પર ફરિયાદીની સહી લેવામાં આવી હતી, અને ઉપરોક્ત કાર્યવાહી પૂર્ણ થયા પછી, ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૬ એ ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧ ને જણાવ્યું કે તેઓ નકશો મેળવવા આવતીકાલે આરોપીની કચેરીએ જશે. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧ એ જણાવ્યું કે, ત્યારબાદ બીજા દિવસે તેઓ આરોપીની કચેરીએ ગયા અને આરોપીએ તેમને કહ્યું કે બપોરે ૦૨:૩૦ વાગ્યા

સુધીમાં નકશો તૈયાર થઈ જશે. તેથી, ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧ એ ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૬ ને જાણ કરી કે નકશો તૈયાર થાય ત્યાં સુધીમાં તેઓ બજારમાં જઈને પાછા આવશે. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧ એ જણાવ્યું કે તેઓ આરોપીની કચેરીએ આવ્યા તે પહેલાં, તેમણે રૂ. ૨૦/– ની બે ચલણી નોટો, રૂ. ૧૦/– ની એક ચલણી નોટ અને રૂ. ૫૦/– ની એક ચલણી નોટ આપી હતી, જે મળીને કુલ રૂ. ૧૦૦/– થતા હતા. ઉપરોક્ત નોટો પર, ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૬ એ પાવડર લગાવ્યો હતો અને જ્યારે તેના પર વાદળી પ્રકાશ ફેંકવામાં આવ્યો, ત્યારે ચલણી નોટો ચમકતી જણાઈ હતી અને પ્રકાશ વિના ચલણી નોટો ચમકતી જણાઈ ન હતી. ત્યારબાદ, ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧ એ તેમની બે આંગળીઓ વડે ડાઘવાળી ચલણી નોટો ઉપાડી અને તેને પોતાના શર્ટના ખિસ્સામાં મૂકી અને તે મતલબનું લખાણ કરવામાં આવ્યું. ત્યારબાદ, ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧ એ નિશાની ૧૬/૨ વાળા કાગળ પર પોતાની સહી ઓળખી બતાવી, જોકે, તેઓ સદરહુ કાગળ પરની અન્ય બે સહીઓ ઓળખી શક્યા ન હતા. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧ એ જણાવ્યું કે ચલણી નોટો પોતાના શર્ટના ખિસ્સામાં મૂક્યા પછી, તેમણે કપડાથી પોતાના હાથ સાફ કર્યા હતા. જલાલપોર પહોંચ્યા પછી, ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૬ એ ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧ ને અધવચ્ચે ઉતાર્યા અને તેમને નકશા વિશે પૂછપરછ કરવા કહ્યું, અને તેથી, ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧ તે અંગે પૂછપરછ કરવા માટે આરોપીની કચેરીએ ગયા

અને ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧ ને જણાવવામાં આવ્યું કે નકશો અડધા કલાકમાં તૈયાર થઈ જશે. ત્યારબાદ, ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧ પાછા આવ્યા અને ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૬ ને તે વિશે જાણ કરી. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧ એ જણાવ્યું કે ત્યારબાદ તેઓ ફરીથી આરોપીની કચેરીએ ગયા અને આરોપીએ તેમને નકશો આપ્યો, જેના પર ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧ એ ડાબા હાથમાં નકશો પકડી રાખીને, જમણા હાથથી પોતાના શર્ટના ખિસ્સામાંથી ડાઘવાળી ચલણી નોટો કાઢી અને આરોપીને આપી, જેમણે પોતાના જમણા હાથથી તે સ્વીકારી અને પોતાના શર્ટના ખિસ્સામાં મૂકી દીધી. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧ એ જણાવ્યું કે તેમણે આરોપીને લાંચની રકમ આપવા માટે 'લીમડાના' ઝાડ નીચે બોલાવ્યા હતા અને કથિત વ્યવહાર વખતે આરોપીએ કંઈ કહ્યું ન હતું. ત્યારબાદ, ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧ એ એસીબી અધિકારીઓને ઈશારો કર્યો અને આરોપી પકડાઈ ગયા અને તેમને આરોપીની કચેરીની બાજુમાં આવેલ પોલીસ સ્ટેશને લઈ જવામાં આવ્યા. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧ એ જણાવ્યું કે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૬ એ તેમને બીજા દિવસે તેમની કચેરીએ બોલાવ્યા હતા, જ્યાં ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૬ એ એક કાગળ પર તેમની સહી લીધી હતી. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧ એ જણાવ્યું કે ઉપરોક્ત લખાણ સિવાય તેમની હાજરીમાં અન્ય કોઈ કાર્યવાહી કરવામાં આવી ન હતી. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧ એ વધુમાં જણાવ્યું કે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૬ એ આરોપીના શર્ટના

ખિસ્સામાંથી ડાઘવાળી ચલણી નોટો કાઢી હતી અને તેમને એક જગ્યાએ બેસાડી દેવામાં આવ્યા હતા અને તેમણે કંઈ જોયું ન હતું. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧ એ મુદ્દામાલ ચલણી નોટોનું અવલોકન કર્યા પછી જણાવ્યું હતું કે તેઓ જે લાવ્યા હતા તે આ નોટો ન હતી. તેથી, ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧ ને હોસ્ટાઇલ (ફરી ગયેલા) જાહેર કરવામાં આવ્યા હતા.

૧૦. વિદ્વાન એપીપી દ્વારા કરવામાં આવેલી તેમની ઊલટતપાસમાં, ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧ એ જણાવ્યું હતું કે એ વાત સાચી છે કે આરોપીએ તેમની પાસેથી લાંચ માંગી હતી, અને તેથી તેઓ ૦૮.૦૮.૧૯૯૦ ના રોજ એસીબી કચેરી, વલસાડ ખાતે ગયા હતા. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧ એ જણાવ્યું હતું કે ૦૮.૦૮.૧૯૯૦ ના રોજ બે પંચોને બોલાવવામાં આવ્યા હતા અને તેમની હાજરીમાં તેમણે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૬ ને રૂ. ૨૦/– ની બે ચલણી નોટો, રૂ. ૫૦/– ની એક ચલણી નોટ અને રૂ. ૧૦/– ની એક ચલણી નોટ આપી હતી, જેમણે તે યુ.વી. લાઇટ અને એન્થ્રાસીન પાવડરના પ્રયોગ માટે એક શ્રી પાંડેને આપી હતી. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧ એ જણાવ્યું હતું કે જ્યારે ઉપરોક્ત ચલણી નોટો દિવસના અજવાળામાં અને સામાન્ય પ્રકાશમાં બતાવવામાં આવી ત્યારે કંઈ જણાયું ન હતું, પરંતુ જ્યારે શ્રી પાંડેએ ડાઘવાળી ચલણી નોટો પર અને તેમની આંગળીઓ પર યુ.વી. લાઇટ ફેંકી ત્યારે તેના પર આછો વાદળી ચમકારો

જોવા મળ્યો હતો. ત્યારબાદ પંચ નં. ૧ એ ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧ ની ઝડતી લીધી હતી, જ્યારે તેમની પાસે અન્ય કોઈ રકમ નથી તેની ખાતરી કર્યા પછી, શ્રી પાંડેએ ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧ ના શર્ટના ખિસ્સામાં ડાઘવાળી ચલણી નોટો મૂકી આપી હતી. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧ એ જણાવ્યું હતું કે યુ.વી. લાઇટ અને એન્થ્રાસીન પાવડરનો પ્રયોગ પૂરો થયા પછી, પ્રયોગમાં જે કાગળનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો હતો તેનો શ્રી પાંડે દ્વારા સળગાવીને નાશ કરવામાં આવ્યો હતો. તે અનુસંધાને, ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧ એસીબી અધિકારીઓ સાથે જલાલપોર ગયા હતા, પરંતુ આરોપી હાજર ન હોવાથી તે દિવસે છટકું ગોઠવી શકાયું ન હતું. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧ એ જણાવ્યું હતું કે ત્યારબાદ ૧૭.૦૮.૧૯૯૦ ના રોજ તેઓ ફરીથી આરોપી પાસે ગયા હતા અને તે સમયે આરોપીએ તેમને કહ્યું હતું કે તે બાબતે અરજી આપવી પડશે અને કોરા કાગળ પર તેમની સહી મેળવી હતી અને તે પ્રસંગે, ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧ એ નકશા માટે આગ્રહ રાખતાં, આરોપીએ તેમને રૂ. ૧૦૦/– સાથે ૨૧.૦૮.૧૯૯૦ ના રોજ આવવા કહ્યું હતું. આ સાક્ષીએ ત્યારબાદ ૨૧.૦૮.૧૯૯૦ ના રોજ જ્યારે તેઓ ફરીથી એસીબી કચેરીએ ગયા ત્યારે ૦૮.૦૮.૧૯૯૦ ના બનાવ અંગે કેવી રીતે નોંધ કરવામાં આવી હતી અને ત્યારબાદ છટકાના પ્રથમ ભાગની સમગ્ર પ્રક્રિયા એટલે કે યુ.વી. લાઇટ અને એન્થ્રાસીન પાવડર વગેરેનો પ્રયોગ કેવી રીતે કરવામાં આવ્યો હતો તેનું વર્ણન કર્યું હતું. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧ એ જણાવ્યું હતું કે જલાલપોર

પહોંચ્યા પછી તેઓ પંચ નં. ૧ સાથે આરોપીની કચેરીએ ગયા હતા અને તેમને જોઈને આરોપી બહાર આવ્યા હતા અને તેઓ કમ્પાઉન્ડમાં ગયા હતા, જ્યાં પંચ નં. ૧ ની હાજરીમાં આરોપીએ ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧ ને પૂછ્યું હતું કે તમે પૈસા લાવ્યા છો? જેના જવાબમાં ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧ એ હકારમાં ઉત્તર આપ્યો હતો. ત્યારબાદ આરોપી, ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧ અને પંચ નં. ૧ આરોપીની કચેરીમાં ગયા અને આરોપીએ એક વસાવાભાઈ પાસેથી નકશો લાવીને ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧ ને આપ્યો, જેમણે તે પોતાના ડાબા હાથમાં પકડ્યો હતો. ત્યારબાદ આરોપીએ તેમને બહાર આવવા કહ્યું અને કમ્પાઉન્ડમાં ચંપાના ઝાડ નીચે, જ્યાં આરોપીએ પોતાનો હાથ આગળ ધરીને લાંચ માંગી અને ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧ એ પોતાના ખિસ્સામાંથી ડાઘવાળી ચલણી નોટો કાઢીને આરોપીને આપી, જેમણે તે સ્વીકારીને પોતાના શર્ટના ખિસ્સામાં મૂકી દીધી. ત્યારબાદ ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧ એ એસીબી અધિકારીઓને ઈશારો કર્યો અને આરોપી પકડાઈ ગયા, ત્યારબાદ આરોપીના હાથ પર યુ.વી. લાઈટનો પ્રયોગ કરતાં તેના પર એન્થ્રાસીનની હાજરી જણાઈ આવી હતી. છટકાના સમયે આરોપીએ પહેરેલા શર્ટ પર પણ એન્થ્રાસીનની હાજરી જણાઈ આવી હતી, અને તેથી તેને જપ્ત કરવામાં આવ્યો હતો. જ્યારે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧ ના શર્ટ પર યુ.વી. લાઇટ ફેંકવામાં આવી ત્યારે તેના પર એન્થ્રાસીનની હાજરી જણાઈ આવી હતી, પરંતુ જ્યારે નકશા પર ફેંકવામાં આવી ત્યારે તેના પર એન્થ્રાસીનની હાજરી

જણાઈ ન હતી. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧ એ જણાવ્યું હતું કે તેમના પેન્ટના ગુપ્ત આગળના ખિસ્સાની ઝડતી લેતાં, રૂ. ૨૦/– ની એક ચલણી નોટ, રૂ. ૧૦/– ની બે ચલણી નોટો, રૂ. ૫/– ની બે ચલણી નોટો અને રૂ. ૨/– ની એક ચલણી નોટ મળી આવી હતી. આ સાક્ષીએ મુદ્દામાલ ચલણી નોટોનું અવલોકન કર્યા પછી જણાવ્યું હતું કે આ એ જ નોટો છે જે આરોપી પાસેથી મળી આવી હતી.

૧૧. આરોપી તરફે વિદ્વાન વકીલ દ્વારા કરવામાં આવેલી તેમની ઊલટતપાસમાં, આ સાક્ષીએ જણાવ્યું હતું કે જ્યારે તેઓ પ્રથમ પ્રસંગે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૬ ને મળ્યા ત્યારે તેમણે તેમને કહ્યું હતું કે આરોપી પૈસા માંગે છે, પરંતુ તે દિવસે તેમની પાસે લાંચના પૈસા ન હોવાથી, તેઓ બીજા દિવસે પૈસા સાથે એસીબી કચેરીએ ગયા હતા અને તે દિવસે કોઈ કાર્યવાહી કરવાની ન હતી અને માત્ર લાંચની રકમ આપવાની હતી. તેઓએ ત્યારબાદ જણાવ્યું કે જે દિવસે તેમણે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૬ ને પૈસા આપ્યા તે દિવસે તેઓ જલાલપોર ગયા ન હતા. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧ એ સ્વીકાર્યું કે તેમની ફરિયાદમાં તેમણે એવું જણાવ્યું ન હતું કે "હું બે દિવસ પછી ફરીથી તેમની કચેરીએ ગયો હતો, પરંતુ નકશો તૈયાર થયો ન હતો અને તે સમયે અરુણભાઈએ મને કહ્યું હતું કે જો હું તેમને રૂ. ૧૦૦/– આપું તો નકશો તૈયાર થઈ જશે."

ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧ એ જણાવ્યું હતું કે તેઓ આરોપીની કચેરીએ પાંચ વખત ગયા હતા અને પાંચમા પ્રસંગે આરોપીએ નકશો તૈયાર કરવા માટે લાંચ માંગી હતી. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧ એ સ્વીકાર્યું કે જ્યારે તેઓ અગાઉના ચાર પ્રસંગોએ આરોપી પાસે ગયા હતા, ત્યારે આરોપીએ તેમની પાસેથી કોઈ પૈસા માંગ્યા ન હતા અને આરોપીએ જમીન માપતી વખતે પણ પૈસા માંગ્યા ન હતા. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧ એ જણાવ્યું હતું કે તેઓ ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૬ સાથે ત્રણ વખત જલાલપોર ગયા હતા અને ત્રણેય પ્રસંગોએ ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૬ તેમની સાથે હતા, પરંતુ તેમને નકશો આપવામાં આવ્યો ન હતો. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧ એ જણાવ્યું હતું કે જ્યારે તેઓ પ્રથમ વખત ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૬ સાથે આરોપીની કચેરીએ ગયા ત્યારે તેમણે તેમને મંગળવારે આવવા કહ્યું હતું અને જ્યારે તેઓ બીજી વખત ગયા ત્યારે આરોપીએ તેમને કહ્યું હતું કે નકશો તૈયાર નથી અને બીજું કંઈ કહ્યું ન હતું કે કંઈ પૂછ્યું પણ ન હતું. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧ એ સ્વીકાર્યું કે તેમની ફરિયાદમાં તેમણે એવું જણાવ્યું ન હતું કે "મેં તેમને કહ્યું કે હું ત્રણ–ચાર વખત તેમની પાસે ગયો હતો, પરંતુ મને નકશો મળ્યો નથી અને તેઓ રૂ. ૧૦૦/– માંગે છે, મારે શું કરવું? અને એ કે "યાદવસાહેબે મને રૂ. ૧૦૦/– લાવવા કહ્યું હતું અને તેઓ તેના પર પાવડર લગાવશે અને તે આરોપીને આપવામાં આવશે." ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧ એ વધુમાં સ્વીકાર્યું કે કોર્ટ સમક્ષ પ્રથમ વખત તેમણે જણાવ્યું હતું કે જ્યારે તેમણે આરોપી પાસે નકશો

માંગ્યો ત્યારે આરોપીએ તેમને બપોરે ૦૨:૩૦ વાગ્યે આવવા કહ્યું હતું. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧ એ સ્વીકાર્યું કે જ્યારે તેઓ જીપમાંથી નીચે ઉતર્યા ત્યારે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૬ એ તેમને કહ્યું હતું કે આરોપી તમને નકશો આપે કે તરત જ લાંચની રકમ આપી દેવી. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧ એ જણાવ્યું હતું કે તેઓ જાણતા નથી કે તેમણે આપેલા પૈસાનું ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૬ એ શું કર્યું. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧ એ જણાવ્યું હતું કે જ્યારે તેમણે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૬ ને પૈસા આપ્યા ત્યારે તેમના હાથ પર પાવડર જણાયો ન હતો અને તેઓ એકલા હતા. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧ એ જણાવ્યું હતું કે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૬ એ તેમના શર્ટના ખિસ્સામાં પૈસા મૂક્યા તે પછી, તે જ દિવસે તેમણે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૬ ને પૈસા આપ્યા હતા અને તે દિવસે અન્ય કોઈ કાર્યવાહી કરવામાં આવી ન હતી. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧ એ જણાવ્યું હતું કે ઉપરોક્ત રકમ બીજા દિવસે આરોપીને આપવાની હોવાથી તેઓ તેને પોતાની સાથે ઘરે લઈ ગયા હતા અને બીજા દિવસે જ્યારે તેઓ આરોપીની કચેરીએ ગયા ત્યારે નકશો તૈયાર ન હોવાથી તેઓ ફરીથી સદરહુ રકમ પોતાની સાથે લઈ ગયા હતા. ત્યારબાદ બે દિવસ પછી, જ્યારે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧ ફરીથી આરોપીની કચેરીએ ગયા, તે સમયે પણ નકશો તૈયાર ન હતો, અને તેથી તેઓ ફરીથી રકમ પોતાની સાથે લઈ ગયા હતા. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧ એ જણાવ્યું હતું કે છટકાના દિવસે, આરોપીની કચેરીમાં પ્રવેશ્યા પછી, તેઓ બહાર ઉભેલી

કોઈપણ વ્યક્તિને જોઈ શકતા નથી અને તે જ રીતે બહાર ઉભેલી કોઈપણ વ્યક્તિ તેમને જોઈ શકતી નથી. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧ એ જણાવ્યું હતું કે આરોપીની કચેરીમાં સાતથી આઠ સર્વેયરો એક હરોળમાં બેસે છે, અને તેથી, બાજુના ટેબલ પર શું ચાલી રહ્યું છે તે સાંભળી અને જોઈ શકાય છે. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧ એ જણાવ્યું હતું કે જ્યારે તેઓ છેલ્લી વખતે આરોપીની કચેરીમાં ગયા ત્યારે તેઓ એકલા હતા અને કોઈ તેમની સાથે ન હતું. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧ એ સ્વીકાર્યું કે કોર્ટ સમક્ષ પ્રથમ વખત તેમણે જણાવ્યું હતું કે "હું અરુણભાઈ સાથે દીવાલ પાસે ગયો અને ત્યાં ઉભો રહ્યો" અને એ કે "યાદવ સાહેબ અને બે પોલીસ કોન્સ્ટેબલ દીવાલ પાછળ સંતાયેલા હતા."

૧૨. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧–ફરિયાદીના પુરાવાનું અવલોકન કર્યા પછી, હવે એ તપાસવાનું રહે છે કે આ સાક્ષીના પુરાવા પર ભરોસો મૂકી શકાય કે નહીં. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧ એ સૌપ્રથમ પોતાની મુખ્ય તપાસમાં જણાવ્યું હતું કે છટકાની તારીખે જ્યારે તેઓ ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૬ ની કચેરીએ ગયા ત્યારે ત્યાં પંચો અને અન્ય એસીબી કર્મચારીઓ હાજર હતા. ત્યારબાદ, તેમણે રૂ. ૧૦૦/– ની લાંચની રકમ આપી, એટલે કે રૂ. ૨૦/– ની બે ચલણી નોટો, રૂ. ૧૦/– ની એક ચલણી નોટ અને રૂ. ૫૦/– ની એક ચલણી નોટ આપી, જેમણે તેના પર યુ.વી. લાઇટ અને એન્થ્રાસીન પાવડરનો પ્રયોગ કર્યો હતો.

ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧ એ ત્યારબાદ જણાવ્યું કે ઉપરોક્ત પ્રયોગ પૂરો થયા પછી, તેમણે પોતે જ ડાઘવાળી ચલણી નોટો પોતાની બે આંગળીઓ વચ્ચે પકડીને પોતાના શર્ટના ખિસ્સામાં મૂકી હતી અને તે બાબતે લખાણ કરવામાં આવ્યું હતું અને તે અનુસંધાને, ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૬ એ ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧ દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલી ચલણી નોટો પર પાવડર લગાવતી વખતે જે કાગળ પર એન્થ્રાસીન પાવડર પડ્યો હતો તે કાગળના ટુકડા કરીને બારી બહાર ફેંકી દઈ તેનો નાશ કર્યો હતો. જોકે, પોતાની ઊલટતપાસમાં ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧ એ જણાવ્યું છે કે તેમણે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૬ ને લાંચની રકમ આપ્યા પછી, ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૬ એ તે એક શ્રી પાંડેને આપી હતી, જેમણે તેના પર યુ.વી. લાઇટ અને એન્થ્રાસીન પાવડરનો પ્રયોગ કર્યો હતો અને સદરહુ પ્રયોગ પૂરો થયા પછી, શ્રી પાંડેએ જે કાગળ પર લાંચની રકમ મૂકવામાં આવી હતી અને જેના પર એન્થ્રાસીન પાવડર લગાવવામાં આવ્યો હતો તે કાગળને સળગાવીને તેનો નાશ કર્યો હતો. આમ, કાર્યવાહીના પાસાના સંબંધમાં ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧ ના કથનમાં વિરોધાભાસ છે. સ્વીકૃત રીતે, ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧ નો એવો ચોક્કસ કેસ છે કે જે દિવસે તેઓ લાંચની રકમ લઈને એસીબી કચેરીએ ગયા હતા તે દિવસે યુ.વી. લાઇટ અને એન્થ્રાસીન પાવડરનો પ્રયોગ કરવામાં આવ્યો હતો અને તે અનુસંધાને આવી કોઈ કાર્યવાહી ફરીથી કરવામાં આવી ન હતી. વધુમાં, ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧ ના જણાવ્યા

મુજબ છટકાની તારીખે જ્યારે તેઓ આરોપીના જણાવ્યા મુજબ આશરે બપોરે ૦૨:૩૦ વાગ્યે ફરીથી આરોપી પાસે ગયા ત્યારે તેઓ એકલા હતા. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧ એ વધુમાં જણાવ્યું છે કે તેઓ આરોપીની કચેરીમાં ગયા, આરોપીએ તેમને નકશો આપ્યો અને મેં મારા શર્ટના ખિસ્સામાંથી ડાઘવાળી ચલણી નોટો કાઢીને આરોપીને આપી. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧ એ જણાવ્યું છે કે નકશો મળ્યા પછી, તેમણે આરોપીને તેમની કચેરી બહાર બોલાવ્યા અને લીમડાના ઝાડ નીચે તેમને લાંચની રકમ આપી. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧ એ સ્પષ્ટપણે જણાવ્યું છે કે તે સમયે આરોપીએ કંઈ કહ્યું ન હતું. હવે, જો આ સાક્ષીની ઊલટતપાસ જોવામાં આવે તો, ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧ એ જણાવ્યું છે કે તેઓ પંચ નં. ૧ સાથે આરોપીની કચેરીએ પહોંચ્યા કે તરત જ આરોપી બહાર આવ્યા અને તેમને 'ચંપા'ના ઝાડ નીચે લઈ ગયા, જ્યાં તેમણે તેમને પૂછ્યું કે શું તમે નક્કી કરેલી રકમ લાવ્યા છો, જેના પર તેમણે, એટલે કે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧ એ આરોપીને લાંચની રકમ આપી. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧ ના પુરાવાનો આ ભાગ પણ તેમની મુખ્ય તપાસમાં આપવામાં આવેલ કથિત વ્યવહારના કથન સાથે સીધા વિરોધાભાસમાં છે. કારણ કે, પોતાની મુખ્ય તપાસમાં ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧ એ જણાવ્યું હતું કે તેઓ એકલા આરોપીની કચેરીએ ગયા હતા અને આરોપીને તેમની કચેરી બહાર બોલાવી લીમડાના ઝાડ નીચે લઈ ગયા હતા, જ્યાં તેમણે આરોપી તરફથી કોઈ માંગણી કર્યા વિના

લાંચની રકમ આપી હતી, જ્યારે પોતાની ઊલટતપાસમાં આ સાક્ષીએ જણાવ્યું હતું કે આરોપીએ જ તેમને તેમજ પંચ નં. ૧ ને ચંપાના ઝાડ નીચે બોલાવ્યા હતા અને લાંચ માંગી હતી. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧ નો પુરાવાનો આ ભાગ ખૂબ જ મહત્વપૂર્ણ છે, કારણ કે અહીં માત્ર કથિત વ્યવહાર જે રીતે થયો હતો તે જ બદલાતો નથી, પરંતુ વ્યવહારનું સ્થળ પણ બદલાય છે. વધુમાં, ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧ એ પોતાની મુખ્ય તપાસમાં જણાવ્યું હતું કે તેમણે પોતે જ પોતાની બે આંગળીઓ વડે લાંચની રકમ પોતાના શર્ટના ખિસ્સામાં મૂકી હતી, જ્યારે પોતાની ઊલટતપાસમાં આ સાક્ષી જણાવે છે કે યુ.વી. લાઇટ અને એન્થ્રાસીન પાવડરનો પ્રયોગ પૂરો થયા પછી શ્રી પાંડેએ ડાઘવાળી ચલણી નોટો તેમના શર્ટના ખિસ્સામાં મૂકી હતી. આમ, કાર્યવાહી તેમજ કથિત વ્યવહાર બંને બાબતે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧ ના પુરાવામાં મહત્વપૂર્ણ વિરોધાભાસો રહેલા છે, અને તેથી ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧ ના પુરાવા પર ભરોસો મૂકી શકાય નહીં અને તેને અન્ય સાક્ષીઓના પુરાવાથી સમર્થનની જરૂર પડશે અને આવા એક મહત્વપૂર્ણ સાક્ષી પંચ નં. ૧ હશે.

૧૩. છટકાના સમયે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧ ની સાથે હોવાનું કથિત રીતે જણાવવામાં આવેલ પંચ નં. ૧ ની ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૩ તરીકે તપાસ કરવામાં આવી હતી. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૩ એ પોતાની મુખ્ય તપાસમાં

જણાવ્યું હતું કે તેઓ ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧ સાથે આરોપીની કચેરીએ પહોંચ્યા તે પછી, ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧ એ નકશા વિશે પૂછપરછ કરી, ત્યારબાદ આરોપી નકશો લઈને બહાર આવ્યા અને ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧ એ તેમને ડાઘવાળી ચલણી નોટો આપી. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧ એ પણ પોતાના પુરાવામાં જણાવ્યું હતું કે આરોપીએ તેમને નકશો આપ્યા પછી, તેમણે તેમને લાંચની રકમ આપી હતી. આમ, જો ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧ અને ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૩ બંનેના પુરાવા જોવામાં આવે તો, આરોપી તરફથી 'માંગણી' નો અભાવ જણાય છે. તે સિવાય પણ, ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧ એ પોતાના પુરાવામાં જણાવ્યું હોવાથી કે છટકાના દિવસે તેઓ એકલા જ આરોપીની કચેરીએ ગયા હતા, તેથી ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૩ નો એ પુરાવો માની શકાય નહીં કે જ્યારે તેઓ અને ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧ આરોપીને મળ્યા અને ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧ એ નકશા વિશે પૂછપરછ કરી, ત્યારે આરોપીએ ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧ ને પૂછ્યું હતું કે, શું તમે નક્કી કરેલી રકમ લાવ્યા છો.

૧૪. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧ અને ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૩ ના પુરાવા પરથી એ સ્પષ્ટ થતું હોવાથી કે આરોપી તરફથી કોઈ માંગણી કરવામાં આવી ન હતી, તેથી સર્વોચ્ચ અદાલતના "સૂરજ મલ વિ. સ્ટેટ *(દિલ્હી એડમિનિસ્ટ્રેશન)*", (૧૯૭૯) ૪ એસસીસી ૭૨૫ ના કેસના ચુકાદાનો સંદર્ભ લેવો સુસંગત રહેશે,

જેમાં સર્વોચ્ચ અદાલતે ઠરાવ્યું હતું કે જે સંજોગોમાં લાંચના નાણાં ચૂકવવામાં આવ્યા હતા તે સંજોગોથી અલગ રાખીને માત્ર લાંચના નાણાંની વસૂલાત થવી એ આરોપીને દોષિત ઠેરવવા માટે પૂરતી નથી, જ્યારે કેસમાં મૌલિક પુરાવો વિશ્વાસપાત્ર ન હોય.

૧૫. આવો જ અભિગમ આ કોર્ટ દ્વારા "ગોપાલ લાલ ધીસુલાલ છીપા અને અન્ય વિ. ધી સ્ટેટ ઓફ ગુજરાત", ૧૯૯૮ (૧) જીએલએચ ૯૪૩ ના કેસમાં અપનાવવામાં આવ્યો છે, જેમાં આ કોર્ટે ઠરાવ્યું હતું કે 'માંગણી' અને 'સ્વીકૃતિ' કોઈપણ શંકા વિના સાબિત થવી જરૂરી છે અને જો તે પૈકી કોઈ એક મહત્વપૂર્ણ ભાગ સાબિત ન થાય, તો ગુનો બન્યો હોવાનું કહી શકાય નહીં, અને તેના આધારે તેમાં રહેલા આરોપીની દોષિત ઠરાવણી રદ કરવામાં આવી હતી.

૧૬. અહીં, "સતવીર સિંહ વિ. સ્ટેટ ઓફ દિલ્હી થ્રુ સીબીઆઈ", એ.આઈ.આર. ૨૦૧૪ એસસી ૩૭૯૮ માં સર્વોચ્ચ અદાલતના તાજેતરના ચુકાદાનો સંદર્ભ લેવો પણ સુસંગત રહેશે. તે કેસમાં, ટ્રાયલ કોર્ટે શોધી કાઢ્યું હતું કે ફરિયાદપક્ષ મૂળ આરોપી તરફથી માંગણી અને સ્વીકૃતિ સાબિત કરવામાં નિષ્ફળ ગયું છે, અને તેથી આરોપીને તેની સામે લગાવવામાં આવેલા ભ્રષ્ટાચારના આરોપોમાંથી નિર્દોષ છોડી મૂક્યા હતા. જોકે, અપીલ પર, દિલ્હી

હાઇકોર્ટે ટ્રાયલ કોર્ટના ચુકાદા અને હુકમને ઉલટાવી દીધો હતો અને પ્રિવેન્શન ઓફ કરપ્શન એક્ટ હેઠળના આરોપો માટે આરોપીને દોષિત ઠેરવ્યા હતા. તેનાથી વ્યથિત થઈને, મૂળ આરોપીએ સર્વોચ્ચ અદાલતનો આશરો લીધો હતો અને સર્વોચ્ચ અદાલતે હાઇકોર્ટનો હુકમ રદ કર્યો હતો. દિલ્હી હાઇકોર્ટનો હુકમ રદ કરતી વખતે, સર્વોચ્ચ અદાલતે તેના ફકરા–૩૭ માં નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું હતું;

> "૩૭. હાઇકોર્ટે પોતાની અપીલીય હકુમતનો ઉપયોગ કરવામાં ટ્રાયલ કોર્ટના નિર્દોષ છૂટકારાના હુકમને ઉલટાવવા માટે આ કોર્ટ દ્વારા નિર્ધારિત પરિમાણોનું ઉલ્લંઘન કર્યું છે. તેથી, તારણો માત્ર કાયદાની દ્રષ્ટિએ ભૂલભરેલા નથી પરંતુ કાયદાની દ્રષ્ટિએ દૂષિત પણ છે. સ્ટેટ ઓફ કેરળ વિ. સી.પી. રાવ (ઉપર મુજબ) ના ક્રિમિનલ અપીલ નં. ૯૨૦/૨૦૧૧ ના ચુકાદામાંથી સુસંગત ફકરાઓ નીચે મુજબ ટાંકવામાં આવે છે:
>
> > "૧૩. આ નિષ્કર્ષ પર આવતાં, અમને એ સુસ્થાપિત સિદ્ધાંત યાદ આવે છે કે જ્યારે અદાલતે નિર્દોષ છૂટકારાના હુકમ સામે ઉદ્ભવતી અપીલમાં પોતાની વિવેકબુદ્ધિનો ઉપયોગ કરવાનો હોય, ત્યારે અદાલતે યાદ રાખવું જોઈએ કે હાઇકોર્ટ દ્વારા આપવામાં આવેલા નિર્દોષ છૂટકારાના ચુકાદાથી આરોપીની નિર્દોષતા વધુ પુનઃસ્થાપિત થાય છે. હાઇકોર્ટના આવા નિર્ણય

સામે, નિર્દોષ છૂટકારાના હુકમમાં આ કોર્ટ દ્વારા હસ્તક્ષેપનો વ્યાપ સનવત સિંહ વિ. સ્ટેટ ઓફ રાજસ્થાન માં આ કોર્ટની ત્રણ ન્યાયાધીશોની બેંચ દ્વારા ખૂબ જ સંક્ષિપ્તમાં નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યો છે. એસસીઆર પાના નં. ૧૨૯ પર, સુબ્બા રાવ, જસ્ટિસ (તે સમયે તેઓ જે હોદ્દા પર હતા) એ નીચે મુજબ સિદ્ધાંતો તારવ્યા હતા:

> "૯. ઉપરોક્ત ચર્ચા પરથી નીચે મુજબના પરિણામો મળે છે: (૧) અપીલ અદાલતને જે પુરાવા પર નિર્દોષ છૂટકારાનો હુકમ આધારિત છે તેની સમીક્ષા કરવાની પૂર્ણ સત્તા છે; (૨) શિવ સ્વરૂપ કેસમાં નિર્ધારિત સિદ્ધાંતો, આવી અપીલનો નિકાલ કરવામાં અપીલ અદાલતના અભિગમ માટે સાચું માર્ગદર્શન પૂરું પાડે છે; અને (૩) આ કોર્ટના ચુકાદાઓમાં ઉપયોગમાં લેવાયેલ વિભિન્ન શબ્દપ્રયોગો, જેવા કે, (૧) 'મહત્વપૂર્ણ અને અનિવાર્ય કારણો', (૨) 'સારા અને પર્યાપ્ત સચોટ કારણો', અને (૩) 'મજબૂત કારણો', સમગ્ર પુરાવાની સમીક્ષા કરવા અને પોતાના નિષ્કર્ષ પર આવવા માટે નિર્દોષ છૂટકારા સામેની અપીલમાં અપીલ અદાલતની અસંદિગ્ધ સત્તાને મર્યાદિત કરવાનો આશય ધરાવતા નથી; પરંતુ તેમ કરતી વખતે તેણે હકીકતના પ્રશ્નો પર અસર ધરાવતી રેકોર્ડ પરની દરેક બાબત અને તે હકીકતો પર કોઈ નિષ્કર્ષ પર પહોંચવામાં તેના નિર્દોષ છૂટકારાના હુકમના સમર્થનમાં નીચેની

અદાલત દ્વારા આપવામાં આવેલા કારણોને માત્ર ધ્યાને જ લેવાના નથી, પરંતુ પોતાના ચુકાદામાં તે કારણો પણ વ્યક્ત કરવા જોઈએ, જે તેને એવું માનવા તરફ દોરી જાય છે કે નિર્દોષ છૂટકારો વાજબી ન હતો."

વધુમાં, મુરુગેસન, (ઉપર મુજબ) ના કેસમાં નીચે મુજબ ઠરાવવામાં આવ્યું છે:

૧૯. આ સંબંધમાં કાયદાની પ્રારંભિક પરંતુ સર્વગ્રાહી વિચારણા શિવ સ્વરૂપ વિ. કિંગ એમ્પરર ના નિર્ણયમાં જોવા મળે છે જેમાં એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે હાઈકોર્ટની સત્તા એ સમગ્ર પુરાવાની સમીક્ષા સુધી વિસ્તરે છે જેના આધારે ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા નિર્દોષ છૂટકારાનો હુકમ પસાર કરવામાં આવ્યો હતો અને ત્યારબાદ નિર્દોષ છૂટકારાનો હુકમ કાયમ રાખવો જરૂરી છે કે નહીં તે અંગેના જરૂરી નિષ્કર્ષ પર પહોંચવા સુધી વિસ્તરે છે. પ્રિવી કાઉન્સિલના મતે નિર્દોષ છૂટકારાના હુકમ સામેની અપીલમાં હકુમતનો ઉપયોગ કરતી વખતે હાઈકોર્ટે અમુક સિદ્ધાંતો ધ્યાનમાં રાખવા જરૂરી છે છતાં આ સંબંધમાં હાઈકોર્ટની સત્તાના ઉપયોગ પર કોડ દ્વારા કોઈ મર્યાદા લાદવામાં આવી નથી. શિવ સ્વરૂપના અહેવાલમાંથી નીચેના બે ફકરાઓ પરિસ્થિતિનો યોગ્ય સારાંશ આપે છે:

> “તેમના મતે, દેખીતી રીતે ભારતમાં કેટલીક અદાલતોના ચુકાદાઓ દ્વારા સમર્થિત એવા અભિપ્રાય માટે કોઈ આધાર નથી કે, હકીકતની બાબત પર નિર્દોષ છૂટકારાના હુકમને ઉલટાવવાની હાઇકોર્ટ પાસે કોઈ સત્તા કે હકુમત નથી, સિવાય કે એવા કેસોમાં કે જેમાં નીચલી અદાલતે 'હઠપૂર્વક ભૂલ કરી હોય', અથવા 'અસમર્થતા, મૂર્ખાઈ કે વિકૃતિ દ્વારા' એવા 'વિકૃત નિષ્કર્ષો પર પહોંચી હોય જેથી ન્યાયનો સ્પષ્ટ અન્યાય થયો હોય,' અથવા અન્ય કોઈ રીતે પોતાનું વર્તન એવું રાખ્યું હોય જેથી ન્યાયનો ઘોર અન્યાય થયો હોય, અથવા બચાવપક્ષ દ્વારા છેતરાઈને સમાન પરિણામ આવ્યું હોય.
>
> (ભારપૂર્વક જણાવેલ છે)

સદર કોડની કલમ ૪૧૭, ૪૧૮ અને ૪૨૩ હાઇકોર્ટને તે પુરાવાની સંપૂર્ણ સમીક્ષા કરવાની સંપૂર્ણ સત્તા આપે છે જેના પર નિર્દોષ છૂટકારાનો હુકમ સ્થાપિત થયો હતો, અને તે પુરાવા પર એવા નિષ્કર્ષ પર પહોંચવાની સત્તા આપે છે કે નિર્દોષ છૂટકારાનો હુકમ ઉલટાવી દેવો જોઈએ. જ્યાં સુધી કોડમાં સ્પષ્ટપણે જણાવવામાં ન આવ્યું હોય ત્યાં સુધી તે સત્તા પર કોઈ મર્યાદા મૂકવી જોઈએ નહીં. પરંતુ કોડ દ્વારા આપવામાં આવેલી સત્તાનો ઉપયોગ કરતી વખતે અને હકીકત પર પોતાના નિષ્કર્ષ પર પહોંચતા પહેલાં, હાઇકોર્ટે (૧) સાક્ષીઓની વિશ્વસનીયતા અંગે ટ્રાયલ જજના મંતવ્યો; (૨) આરોપીની તરફેણમાં નિર્દોષતાની ધારણા, એવી ધારણા કે જે તેની ટ્રાયલમાં તે નિર્દોષ છૂટ્યો હોવાની હકીકતથી ચોક્કસપણે નબળી પડતી નથી; (૩)

કોઈપણ શંકાના લાભનો આરોપીનો અધિકાર; અને (૪) સાક્ષીઓને જોવાનો લાભ મેળવનાર ન્યાયાધીશ દ્વારા તારવવામાં આવેલ હકીકતના તારણમાં ખલેલ પહોંચાડવામાં અપીલ અદાલતની ધીમી ગતિ જેવી બાબતોને હંમેશા યોગ્ય મહત્વ અને વિચારણા આપવી જોઈએ અને આપશે. જોકે, આ જણાવવું એ ફક્ત એટલું જ કહેવા સમાન છે કે અપીલ ચલાવતી વખતે હાઇકોર્ટે ન્યાય વહીવટમાં જાણીતા અને માન્ય નિયમો અને સિદ્ધાંતો અનુસાર કાર્ય કરવું જોઈએ અને કાર્ય કરશે."

૨૦. શિવ સ્વરૂપમાં પ્રિવી કાઉન્સિલ દ્વારા નિર્ધારિત કાયદાના સિદ્ધાંતોનું આ કોર્ટ દ્વારા ત્યારપછીના શ્રેણીબદ્ધ ચુકાદાઓમાં સતત પાલન કરવામાં આવ્યું છે જે પૈકી ઉદાહરણ તરીકે નીચે મુજબના સંદર્ભો આપી શકાય: તુલસીરામ કાનુ વિ. સ્ટેટ, બલબીર સિંહ વિ. સ્ટેટ ઓફ પંજાબ, એમ.જી. અગ્રવાલ વિ. સ્ટેટ ઓફ મહારાષ્ટ્ર, ખેડુ મહતો વિ. સ્ટેટ ઓફ બિહાર, સાંબશિવન વિ. સ્ટેટ ઓફ કેરળ, ભગવાન સિંહ વિ. સ્ટેટ ઓફ એમ.પી. અને સ્ટેટ ઓફ ગોવા વિ. સંજય ઠકરાણ.

૨૧. શિવ સ્વરૂપ પછી અડધી સદીથી વધુ સમયના વિકાસ પછી ઉદ્ભવેલા આ મુદ્દા પરના કાયદાનું સંક્ષિપ્ત નિવેદન ચંદ્રાપ્પા વિ. સ્ટેટ ઓફ કર્ણાટક ના અહેવાલના ફકરા ૪૨ માં જોવા મળે છે. તેથી, નીચે મુજબ તેની યોગ્ય નોંધ લઈ શકાય છે:

“૪૨. ઉપરોક્ત નિર્ણયો પરથી, અમારા સુવિચારિત મતે, નિર્દોષ છૂટકારાના હુકમ સામેની અપીલ સાથે કામ કરતી વખતે અપીલ અદાલતની સત્તાઓ અંગે નીચે મુજબના સામાન્ય સિદ્ધાંતો ઉદ્ભવે છે:

(૧) અપીલ અદાલતને જે પુરાવા પર નિર્દોષ છૂટકારાનો હુકમ આધારિત છે તેની સમીક્ષા કરવાની, પુનઃ મૂલ્યાંકન કરવાની અને પુનર્વિચારણા કરવાની પૂર્ણ સત્તા છે.

(૨) કોડ ઓફ ક્રિમિનલ પ્રોસિજર, ૧૯૭૩ આવી સત્તાના ઉપયોગ પર કોઈ મર્યાદા, પ્રતિબંધ કે શરત મૂકતો નથી અને અપીલ અદાલત પોતાની સમક્ષના પુરાવા પર હકીકત અને કાયદા બંનેના પ્રશ્નો પર પોતાના નિષ્કર્ષ પર પહોંચી શકે છે.

(૩) વિવિધ અભિવ્યક્તિઓ, જેવી કે, 'મહત્વપૂર્ણ અને અનિવાર્ય કારણો', 'સારા અને પર્યાપ્ત આધારો', 'ખૂબ જ મજબૂત સંજોગો', 'વિકૃત નિષ્કર્ષો', 'સ્પષ્ટ ભૂલો', વગેરે નિર્દોષ છૂટકારા સામેની અપીલમાં અપીલ અદાલતની વ્યાપક સત્તાઓને ઘટાડવાનો આશય ધરાવતી નથી. આવા શબ્દપ્રયોગો પુરાવાની સમીક્ષા કરવાની અને પોતાના નિષ્કર્ષ પર આવવાની અદાલતની સત્તાને ઘટાડવા કરતાં નિર્દોષ

છૂટકારામાં હસ્તક્ષેપ કરવા સામે અપીલ અદાલતની અનિચ્છા પર ભાર મૂકવા માટે 'ભાષાકીય અલંકારો' ના સ્વરૂપમાં વધુ છે.

(૪) જોકે, અપીલ અદાલતે ધ્યાનમાં રાખવું જોઈએ કે નિર્દોષ છૂટકારાના કિસ્સામાં, આરોપીની તરફેણમાં બેવડી ધારણા રહેલી છે. પ્રથમ તો, ફોજદારી ન્યાયશાસ્ત્રના મૂળભૂત સિદ્ધાંત હેઠળ નિર્દોષતાની ધારણા તેને ઉપલબ્ધ છે કે જ્યાં સુધી સક્ષમ અદાલત દ્વારા તેને દોષિત સાબિત કરવામાં ન આવે ત્યાં સુધી દરેક વ્યક્તિને નિર્દોષ માનવામાં આવશે. બીજું, આરોપીએ પોતાનો નિર્દોષ છૂટકારો મેળવી લીધો હોવાથી, તેની નિર્દોષતાની ધારણા ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા વધુ પુષ્ટિ પામે છે, પુનઃ સમર્થન પામે છે અને મજબૂત બને છે.

(૫) જો રેકોર્ડ પરના પુરાવાના આધારે બે વ્યાજબી નિષ્કર્ષો શક્ય હોય, તો અપીલ અદાલતે ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા નોંધવામાં આવેલા નિર્દોષ છૂટકારાના તારણમાં ખલેલ પહોંચાડવી જોઈએ નહીં."
(ભારપૂર્વક જણાવેલ છે)

૨૨. આ સંબંધમાં કાયદાનું બીજું મહત્વનું પાસું જે ધ્યાને લેવાનું છે તે એ છે કે ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા નોંધાયેલા દોષિત ઠરાવણીના હુકમની પુષ્ટિ કરતા અથવા તેને ઉલટાવતા હાઈકોર્ટના હુકમ સામે આ કોર્ટ

સમક્ષની અપીલ બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૩૬ હેઠળ આ કોર્ટ દ્વારા પરવાનગી (લીવ) આપવા પર નિર્ભર છે. જોકે, જો ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલ નિર્દોષ છૂટકારાના હુકમને હાઇકોર્ટ દ્વારા દોષિત ઠરાવણીના હુકમમાં ફેરવવામાં આવે અને આરોપીને મૃત્યુદંડ અથવા આજીવન કેદ અથવા ૧૦ વર્ષથી વધુની કેદની સજા ફટકારવામાં આવે, તો આ કોર્ટમાં અપીલ કરવાની પરવાનગી માફ કરવામાં આવી છે અને કોડ ઓફ ક્રિમિનલ પ્રોસિજર, ૧૯૭૩ ની કલમ ૩૭૯ આવા કિસ્સામાં આરોપીને અપીલ કરવાનો કાનૂની અધિકાર પૂરો પાડે છે. તેથી, ઉપરોક્ત તફાવત ધ્યાનમાં રાખવો પડશે અને ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા કરાયેલ નિર્દોષ છૂટકારામાં ફેરફાર કરતા હાઇકોર્ટના હુકમ સામે આ કોર્ટ સમક્ષની અપીલને વિશેષ દરજ્જો આપવાના વૈધાનિક આશયની યોગ્ય નોંધ લેવી પડશે. આ મુદ્દો આ કોર્ટ દ્વારા સ્ટેટ ઓફ રાજસ્થાન વિ. અબ્દુલ મન્નાન માં અલગ સંદર્ભમાં હોવા છતાં, નીચેના શબ્દોમાં હાથ ધરવામાં આવ્યો હતો: (એસસીસી પાના નં. ૭૦–૭૧, ફકરો ૧૨)

> "૧૨. ઉપર નોંધાયેલા તારણો પરથી સ્પષ્ટ થાય છે તેમ, દોષિત ઠરાવણીનો ચુકાદો હાઇકોર્ટ દ્વારા નિર્દોષ છૂટકારાના ચુકાદામાં ફેરવવામાં આવ્યો હતો. આમ, આપણે જે સૌપ્રથમ અને સૌથી મહત્વપૂર્ણ પ્રશ્ન વિચારવાનો છે તે એ છે કે કયા સંજોગોમાં આ કોર્ટે નિર્દોષ છૂટકારાના ચુકાદામાં હસ્તક્ષેપ કરવો જોઈએ. નિર્દોષ છૂટકારાના હુકમ સામે, રાજ્ય દ્વારા આ કોર્ટમાં અપીલ માત્ર અદાલતની પરવાનગીથી જ યોગ્ય રીતે કરી શકાય

છે. તેનાથી વિપરીત, જો ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલ નિર્દોષ છૂટકારાનો ચુકાદો હાઇકોર્ટ દ્વારા રદ કરવામાં આવે, અને આરોપીને મૃત્યુદંડ, અથવા આજીવન કેદ અથવા ૧૦ વર્ષથી વધુની કેદની સજા કરવામાં આવે, તો આરોપીના અપીલના અધિકારને ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૩૪(૧)(એ) અને ૧૩૪(૧)(બી) અને કોડ ઓફ ક્રિમિનલ પ્રોસિજર, ૧૯૭૩ ની કલમ ૩૭૯ ની જોગવાઈઓને આધીન સંપૂર્ણ અધિકાર તરીકે ગણવામાં આવે છે. આ બાબતના પ્રકાશમાં, એ સ્પષ્ટ છે કે નિર્દોષ છૂટકારા સામેની અપીલ આ કોર્ટ સમક્ષ દાખલ કરવામાં આવતી સામાન્ય અપીલની સરખામણીમાં સહેજ અલગ પરિમાણો પર ધ્યાનમાં લેવામાં આવે છે."

૨૩. ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલા નિર્દોષ છૂટકારાના હુકમ સામેની અપીલ પર વિચાર કરતી વખતે ધ્યાનમાં રાખવા જોઈએ તેવા કાયદાના સિદ્ધાંતોની ચર્ચા કર્યા પછી, હવે આપણે હાલના કેસમાં આરોપીને નિર્દોષ છોડી મૂકવા માટે ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા નોંધવામાં આવેલા કારણો અને સદરહુ નિષ્કર્ષને ઉલટાવવામાં અને અપીલકર્તા–આરોપીને દોષિત ઠેરવી સજા ફટકારવામાં હાઇકોર્ટ સમક્ષ પ્રવર્તેલા કારણોની તપાસ કરવા આગળ વધી શકીએ છીએ."

૧૭. ઉપર જણાવ્યા મુજબ, હાલના કેસમાં, ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧ નો પુરાવો વિશ્વાસપાત્ર જણાતો નથી, જ્યારે કથિત વ્યવહાર વખતે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૩, એટલે કે પંચ નં. ૧ ની ઉપસ્થિતિ શંકાસ્પદ બને છે. ડાઘવાળી ચલણી નોટો પર યુ.વી. લાઇટ અને એન્થ્રાસીન પાવડરનો પ્રયોગ ૦૮.૦૮.૧૯૯૦ ના રોજ કરવામાં આવ્યો હોવાનું જણાવવામાં આવેલ છે, જ્યારે વાસ્તવિક છટકું ૨૧.૦૮.૧૯૯૦ ના રોજ ગોઠવવામાં આવ્યું હતું અને ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧ ના પુરાવા મુજબ આ સમગ્ર સમય દરમિયાન તેમની પાસે ડાઘવાળી ચલણી નોટો હતી અને સ્વીકૃત રીતે, છટકાની તારીખે કોઈ કાર્યવાહી કરવામાં આવી ન હતી, અને તેથી, આરોપીની દોષિત ઠરાવણી ટકાવી શકાય નહીં અને ટ્રાયલ કોર્ટનો હુકમ કાયદેસર અમાન્ય ઠેરવી રદ કરવાને પાત્ર છે.

૧૮. જ્યાં સુધી ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નં. ૨, ૪, ૫ અને ૬ ના પુરાવાનો સંબંધ છે, જોકે તેઓએ ફરિયાદપક્ષના કેસને સમર્થન આપવાનો પ્રયાસ કર્યો છે, પરંતુ તેઓ કથિત વ્યવહાર વખતે તે સ્થળે ઉપસ્થિત ન હોવાથી, તેની વિગતવાર તપાસ કરવાની કોઈ જરૂર નથી.

૧૯. પરિણામે, આ અપીલ ***મંજૂર*** કરવામાં આવે છે. મૂળ આરોપી–અપીલકર્તાને પ્રિવેન્શન ઓફ કરપ્શન એક્ટ, ૧૯૮૮ ની કલમ ૧૩(૨) હેઠળ શિક્ષાપાત્ર કલમ ૭ અને કલમ ૧૩(૧)(ડી) હેઠળના ગુના માટે દોષિત ઠેરવતો ટ્રાયલ કોર્ટનો તારીખ : ૨૭.૦૩.૨૦૦૧ નો ચુકાદો અને હુકમ કાયદેસર અમાન્ય ઠેરવી ***રદ*** કરવામાં આવે છે અને આરોપીને ***નિર્દોષ*** છોડી મૂકવામાં આવે છે. તેઓએ ભરેલ દંડની રકમ, જો કોઈ હોય તો, તેમને પરત કરવામાં આવે. આર એન્ડ પી સંબંધિત કોર્ટને તાત્કાલિક પરત મોકલવામાં આવે.

(કે.જે.ઠાકર, ન્યાયમૂર્તિ)

ઉમેશ

This is an AI-Assisted Translation.

==========

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

==========